



Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. I. An, & quæ ignorantia sit causa peccati?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

Respondeo D. Thomam non loqui de motibus sensualitatis qui omnem advertentiam & deliberationem rationis præveniunt, sed tantum de his qui plenam ac perfectam advertentiam & deliberationem antecedunt, & qui primò-secundò appellantur: hi enim cum sint imperfectè voluntarij, sunt peccata venialia, quæ sunt quiddam imperfectum in genere peccati, ut ibidem ait S. Doctor.

34. Objicies secundò: Si motus primò-primi omni culpà etiam veniali carerent, potuissent esse in Christo, & in Beata Virgine: Sed hoc dici nequit, ut docent Theologi in tractatu de incarnatione: Ergo nec illud.

Respondeo negando sequelam: quia, ut ibidem docent Theologi, Christo, & B. Virgini concessum fuit privilegium illud statùs innocentie, seu perfectio illa justitie originalis, quæ appetitus sensitivus hominis ita subiectus erat rationi, ut sine istius advertentia & imperio nullus in eo motus insurgeret: unde licet in nobis motus circa illicita possint omni culpà etiam veniali carere, quia possunt insurgere subito, & ante omnem advertentiam rationis; in Christo tamen, ejusque Matre purissima, si fuissent, nequaquam culpà vacassent, quia cum advertentia & libertate evenissent.

35. Objicies tertio: In appetitu sensitivo hominis, ex subordinatione & conjunctione quam habet cum voluntate & ratione, resultat libertas quædam diminuta & imperfecta, per quam absque actuali voluntatis motione, & imperio rationis, potest peccare venialiter, ut articulo præcedenti cum Cajetano, Martine, & Salmanticensibus docuimus: Ergo poterit appetitus sensitivus, utendo illa sua libertate imperfecta, in omnibus suis motibus etiam primò-primis peccare venialiter.

Respondeo concessò Antecedente, negando consequentiam: quia ut articulo præcedenti ostendimus, libertas imperfecta, conveniens appetitui sensitivo, necessariò exigit ut possint ejus motus à ratione reprimi: motus autem primò-primi, quos ratio nullo modo advertit, non possunt ab ea reprimi, & ideo non gaudent libertate illa imperfecta, quam appetitus sensitivus à voluntate participat, subindeque peccata venialia esse nequeunt.

36. Objicies ultimò: Si motus primò-primi concupiscentie non essent peccata, liceret in eis sibi complacere, aut illos desiderare: At utrumque illicitum est: Ergo illi sunt peccata, saltem venialia.

Sed nego sequelam: licet enim motus primò-primi concupiscentie non sint mali malitià formali, defectu libertatis, sunt tamen mali malitià objectivà, cum circa objectum malum & à lege prohibitum versentur; unde eo ipso tribuunt malitiam formalem actibus complacentie vel desiderij, quibus liberè appetuntur; actus enim liber circa objectum malum, & lege prohibitum, formaliter malus est.



DISPUTATIO VI.

De causis peccatorum.

Ad quæstionem 75. & quinque sequentes.

CAUSÆ peccati aliæ sunt interiores, quæ intra hominem resident; aliæ exteriores, quæ extra ipsum existunt. Primi generis sunt tres, nempe ignorantia ex parte intellectus; concupiscentia ex parte appetitus; & malitia ex parte voluntatis. Secundi generis tres etiam esse vel excogitari possunt, nimirum Deus unà cum voluntate ad actum peccaminosum concurrens; Diabolus ipsum persuadens; & primus parens originale peccatum in posteros per feminalem propagationem traducens. De hac posteriori causa peccati fusè dicemus disputatione sequenti, ubi de peccato originali differemus: de prioribus verò breviter hic agendum est.

ARTICULVS PRIMVS.

An & que ignorantia sit causa peccati?

S. I.

Multiplex ignorantia divisio.

IGNORANTIA secundum se dividitur primò in eam quæ potius dicitur nescientia, & in eam quæ propriè est ignorantia. Prima dicitur carentiam illius scientie, quam aliquis nec debet nec natus est acquirere: & ideo cum sit tantum negatio, non habet rationem mali, sive culpæ, sive pænæ; unde reperitur in Angelis beatis, teste Dionysio cap. 7. cælest. Hierar. Cum enim nulla creatura, quantumvis superioris ordinis, omnia scibilia comprehendat, & saltem ex possibilibus plura omnes creatos lateant intellectus, necesse est ut in omni intellectu creato, sive humano, sive angelico, sit aliquod prædictæ nescientie, & solus intellectus divinus, qui omnia scit & comprehendit, eam excludat. Secunda ignorantia dicitur carentiam illius scientie, quam quis aptus natus est habere; adeoque importat rationem mali, vel culpæ, vel pænæ, & in varia membra subdividitur.

In primis enim ex parte subiecti dividitur in invincibilem & vincibilem: invincibilis est, quando non est in potestate alicujus scire illud quod ignorat, seu quando non potest ignorantiam suam vincere & à se depellere, ut est ignorantia mysteriorum fidei in illis infidelibus, qui nihil de Evangelio audierunt, nec audire poterunt, & qui infideles negativè appellantur. Vincibilis est, quæ adhibita morali diligentia vinci & superari potest: & hæc duplex est, una affectata, quando quis deliberatò animo vult aliquid ignorare, ita ut voluntas per se & directè feratur in ipsam ignorantiam, juxta illud Psal. 15. *Noluit intelligere ut benè ageret*: altera crassa & supina, quando voluntas directè & formaliter in ipsam ignorantiam non fertur; sed tantum indirectè, & interpretativè: v. g. cum quis non vult adhi-

bere studium & laborem quem tenetur & potest adhibere, ut aliquid sciat, tunc indirectè & interpretativè censetur vel illud ignorare.

Secundò ex oppositione ad scientiam dividitur tam vincibilis quam invincibilis ignorantia in habitualementem, quæ est carentia scientiæ habitualis, & actualementem, quæ est carentia considerationis & advertentiæ actualis; & in practicam, quæ est defectus scientiæ practicæ dictantis aliquid esse faciendum, vel omittendum, & speculativam, quæ est carentia scientiæ speculativæ quam tenemur habere, ut est ignorantia articuloꝝ fidei.

Tertiò ex parte objecti, seu rerum ignoratarum, dividitur ignorantia, tam vincibilis, quam invincibilis, in ignorantiam juris, & facti. Ignorantia juris est quæ ignoratur id quod jure decretum est: unde sicut jus dividitur in naturale & positivum; & hoc rursus in divinum & humanum, & humanum adhuc in ecclesiasticum & sæculare, & tandem sæculare in jus gentium & civile; ita ignorantia juris in totidem membra secari potest. Ignorantia facti est, quæ propter circumstantiam aliquam factum aliquod ignoratur esse illicitum: v. g. cum Jacob accessit ad Liam, quam putabat esse Rachel uxorem suam, ejus ignorantia fuit solum facti, nempe quòd Lia loco Rachel fuisset illi supposita; quod enim erat de jure, scilicet viro non licere ad non suam accedere, Jacob ignorare non potuit. Vel si quis ignoraret percussores Clericorum esse excommunicatos, haberet ignorantiam juris, si verò nesciret hunc quem percutit esse Clericum, ignorantiam facti haberet.

Ultimò ignorantia ratione actus dividitur in antecedentem, concomitantem, & consequentem: de quibus fusè egimus in tractatu de actibus humanis, ad quem Lectorem remittimus, ne eadem sæpius repetantur.

S. II.

Resolutio difficultatis propositæ.

Deo primò, ignorantiam esse causam peccati, non directè & per se, sed per accidens & indirectè, seu ut removens prohibens effectum.

Prima pars patet ex variis Scripturæ locis, in quibus homo dicitur peccare per ignorantiam, Levit. 4. *Si peccaverint Principes per ignorantiam*: Et rursus: *Si peccaverit anima per ignorantiam*. Et cap. 5. statuuntur sacrificia offerenda pro illis qui peccaverint ex ignorantia. Item ad Hebræos 9. dicit Apostolus, quod semel in anno in sancta sanctorum solus Pontifex introibat, non sine sanguine, quem offerret pro suis & populi ignorantis, id est, ut ibidem exponit D. Thomas, pro suis & populi peccatis ex ignorantia commissis. Denique Oseas cap. 1. recenset stupendum peccatorum & vitiorum diluvium, quod in terram inundaverat, ejusque causam refert in ignorantiam seu defectum scientiæ Dei: *Non est (inquit) veritas, non est scientia Dei in terra; maledictum, mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit*. Quibus & aliis Scripturæ testimoniis D. Bernardus epist. 77. ad Hugonem de S. Victore, improbat errorem cujusdam negantis peccata per ignorantiam committi.

Secunda pars, quæ asserit ignorantiam non esse causam peccati per se & directè, sed indirectè tantum & per accidens, est D. Thomæ hic qu. 76. art. 1. & quæst. 3. de malo art. 8. & manifesta est: cum enim ignorantia sit privatio, nequit directè aliquem influxum positivum in peccatum habere, sed indirectè tantum & per accidens, seu ut removens prohibens, tollendo nimirum scientiam, quæ si adesset, impediret peccatum: unde ignorantia dicitur causa peccati, eo ferè modo, quo removens columnam, detinentem lapidem ne descendat, dicitur, causa descensus ipsius lapidis, quatenus removeret obicem, qui talem descensum impediabat.

Dices: Deus denegat auxilia, quæ si adessent, impedirent peccatum, & tamen non idcirco dicitur causa peccati, etiam per accidens, vel ut removens prohibens, ut art. 3. dicemus: Ergo neque id habebit ignorantia, quamvis tollat scientiam, quæ si adesset, impediret peccatum.

Respondeo concessio Antecedente, negando consequentiam, & paritatem: Ratio discriminis est, quia Deus non tenetur dare auxilia, quæ denegat, sicut homo tenetur adipisci scientiam necessariam ad evitandum peccatum: effectus autem solum attribuitur removenti prohibens, quando is tenetur illum impedire, ut docet D. Thomas supra qu. 6. art. 3. & hic qu. 76. art. 2.

Dico secundò, ignorantiam invincibilem & antecedentem non esse causam peccati, sed ab illo excusare. Ita communiter docent Theologum Magistro in 2. dist. 22. & cum D. Thomæ hic art. 3. contra Jansenium, qui lib. 2. de statu naturæ lapsæ cap. 2. & sequentibus asserit factam cum ignorantia invincibili juris naturalis, esse peccata culpabilia, & constituere homines æternæ damnationi obnoxios, additque hoc esse dogma fidei, à SS. Augustino, & Hieronymo necnon à Patribus Concilij Palestini traditum; & in hoc Scholasticos omnes, qui de hac materia scripserunt, omnino cœcutire: quod etiam ante Jansenium asseruerat Lutherus in cap. 12. Genesis, cujus verba sunt: *Scholastici dicunt invincibilem ignorantiam reddere excusabiles: tanta cœcitas est in Papa scholis & Ecclesiis*.

Hunc Jansenii errorem fusè confutavimus supra in dissertatione Theologica de probabilitate, contra novorum Casuistarum laxitates, & Jansenianorum excessus. Unde hic sufficit duplicem rationem fundamentalem nostræ conclusionis adducere. Prima est: Ignorantia illa à peccato excusat, quæ tollit ab actu rationem voluntarii; nam ut sæpe docet Augustinus, & ratio naturalis suadet, peccatum usque adeò voluntarium est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium: Sed ignorantia invincibilis, seu antecedens, tollit ab actu rationem voluntarii; cum tollat ab intellectu cognitionem, sine qua non potest stare voluntarium, ut patet ex ejus definitione: Ergo ignorantia invincibilis & antecedens non est causa peccati, sed ab illo excusat. Unde D. Thomas hic qu. 76. art. 3. sic ait: *Si sit talis ignorantia qua omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino à peccato excusat*.

Secunda ratio: Deus ex Tridentino non præcipit hominibus impossibilia: Sed præciperet impossibilia, si ignorantia invincibilis non excusaret à peccato: Ergo &c. Minor probatur:

Fff iij

Cum voluntas nostra sit potentia cœca, nec possit ferri, nisi in id, quod intellectus ut bonum & conveniens ipsi ostendit, id duntaxat censetur esse in nostra potestate, quod sit à voluntate cum plena advertentia rationis, adeoque ignorantia, quâ aliquid penitus nescitur, impedit quominus illud sit in nostra potestate: Ergo si homo teneretur ad implenda præcepta juris naturalis, aut positivi, quæ ignorat invincibiliter, obligaretur ad impossibile. Unde Medina hic art. 2. rectè observat: *Idcirco ignorantiam invincibilem non imputari homini ad peccatum, quod nemo obligetur ad impossibile. Qui plura cupit, prædictam dissertationem consular, in qua fufius has rationes expendimus, & plura SS. Patrum testimonia in ejsdem veritatis confirmationem adduximus, præcipuaque Jansenii & Wendrochii fundamenta dissolvimus.*

Dico tertio: Ignorantia concomitans, quando invincibilis est, neque causat peccatum, neque ab illo excusat, sed merè per accidens & concomitanter ad illud se habet.

Probat: Illa ignorantia neque causat peccatum, neque ab illo excusat, quæ facit ut actus ex illa procedens, neque sit voluntarius, neque involuntarius: Sed ignorantia concomitans, quando est invincibilis, hoc præstat: Ergo &c. Major est certa: cum enim de ratione peccati sit esse voluntarium, & ipsi repugnet esse involuntarium, illa tantum ignorantia potest esse causa peccati, quæ facit actum esse voluntarium; & illa solum potest à peccato excusare, quæ facit illud esse involuntarium, & inclinationi voluntatis repugnans. Minor autem communiter docetur à Theologis, & probata fuit in tractatu de actibus humanis disp. 1. art. 7. conclus. 3. potestque breviter suaderi exemplo venatoris, qui circummeundo sylvam, deprehendit hostem, & factâ sufficienti diligentia, ignorans ipsum esse hostem, & putans esse feram ibi latitantem, emittit sclopum, vel sagittam, ipsumque interficit: nam tale homicidium ex ignorantia concomitante procedens, neque est voluntarium in actu secundo; cum ille (ut supponimus) invincibiliter ignoraverit eum qui ibi latebat esse hostem, & putaverit esse feram, & de ratione voluntarii sit fieri cum cognitione ejus in quod tendit, ut ex ejus definitione patet: neque etiam est positivè involuntarium, cum non repugnet inclinationi voluntatis ipsius, imò potius ejus voluntas ita affecta sit, ut si cognovisset ibi latere hostem, libentius sclopum aut sagittam emisisset, ipsumque interfecisset; unde tale homicidium potest solum dici non voluntarium, seu involuntarium negativè, ut ibidem explicatum est: Ergo &c.

Confirmatur: Eâ tantum ratione ignorantia causat peccatum, quia tollit scientiam, quæ si adesset, impediret illud, ut in prima conclusione ostendimus: Sed ignorantia concomitans non est hujusmodi; imò qui illam habet, etiam si haberet scientiam, committeret idem peccatum, ut patet in exemplo adducto; nam qui ex ignorantia occidit hostem, eo modo occideret, quamvis illum agnosceret; & propterea dicitur ignorantia concomitans, quia nihil confert ut actus fiat, vel non fiat, sed eodem modo fieret sine tali ignorantia, ac sit cum illa: Ergo hæc ignorantia non est causa peccati. Quare D. Thomas hic qu. 76. art. 1. sic ait: *Non qualibet ignorantia peccantis est causa peccati, sed illa tantum*

qua tollit scientiam prohibentem actum peccati. Unde si voluntas alicujus esset sic disposita, quod non prohiberetur ab actu parricidii, etiamsi patrem agnosceret, ignorantia patris non est huic causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum: & idè talis non peccat propter ignorantiam, sed peccat ignorans, secundum Philosophum in 3. Ethic.

Dico quarto, ignorantiam consequentem & vincibilem, sive sit affectata, sive crassa & stupida, esse causam peccati, & minimè ab illo excusare.

Hæc conclusio patet ex dictis: Tum quia talis ignorantia removet scientiam, quæ si adesset, impediret peccatum, adeoque est causa ipsius peccati; sicut qui removet columnam sustentantem lapidem, est causa per accidens casus lapidis: Tum etiam quia cum sit volita directè vel indirectè, non impedit quin actus ex illa consequens sit voluntarius, subindeque culpabilis. Unde Bernardus Epist. 77. supra citata sic ait: *Multa scienda nesciuntur, aut sciendi incuria; aut discendi desidia; aut verecundia inquirendi: & ejusmodi ignorantia non habet excusationem.*

Quæres primò, an ignorantia vincibilis eorum quæ scire tenemur, sit in seipsa peccatum, vel solum in causa, negligentia scilicet addicendi?

Respondeo, ignorantiam habitualementem non esse formaliter peccatum in seipsa, bene tamen actualementem; licet hoc non habeat à seipsa, sed à negligentia sciendi ea quæ scire tenemur.

Prima pars patet: Nam ut aliquid sit formaliter in se peccatum, debet esse in exercitio, & in actu secundo voluntarium, adeoque debet esse vel actus, vel actualis ommissio; unde communiter dicitur quod habitibus, neque meremur, neque demeremur: Sed ignorantia habitualis non se habet per modum actus, vel omissionis actualis, sed per modum habitus: Ergo non est formaliter peccatum in seipsa, sed solum in sua causa, quæ est ignorantia actualis, vel negligentia sciendi; aut in effectu secuto ex ipsa; in se verò est tantum peccati effectus, vel principium, sicut reliqui habitus vitiosi; unde si aliquando peccatum nominetur, intelligendum est, non formaliter, sed causaliter & effectivè, eo loquendi modo quo nomina causarum solent tribui effectibus, & e contra.

Secunda pars etiam manifestâ ratione convincitur: Nam omnis ommissio actus debiti, supposito quod sit voluntaria, est formaliter peccatum, ut ex definitione peccati omissionis habetur: Sed actualis ignorantia vincibilis eorum quæ scire tenemur, est ommissio actus debiti, scilicet debita cognitionis, & est voluntaria, saltem indirectè: Ergo est formaliter in se peccatum.

Quod verò id non habeat à se, seu secundum se, sed à negligentia sciendi, probatur ex S. Augustino lib. 1. de lib. arbit. cap. 19. dicente: *Non tibi imputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis querere quod ignoras; & ex D. Thoma hic art. 2. in corp. ubi ait: Propter negligentiam ignorantia eorum quæ aliqui scire tenentur, est peccatum.*

Ratio etiam id suadet: nam ut discurrit Caietanus hic art. 2. scire secundum se non est actus moraliter bonus, cum scientia, cujus est actus, sit virtus intellectualis, non verò moralis; sed solum ut est actus elicitus vel imperatus à vir-

rute studiofitatis (sicut orare à virtute religionis) vel quatenus exercetur secundum regulas illius: Ergo & ignorare secundum se non est malum morale & peccatum, sed solum ut est à vitio opposito studiofitati, quod dicitur negligentia, & in quantum sub illo cadit; & ei subest. Unde sicut supra disp. 3. art. 4. dicebamus, omissionem missæ contingentem in somno, & in ipso indirectè volitam, non solum in causa, sed etiam in seipsa esse peccaminosam, quamvis id non habeat à se, sed à causa, seu dependenter ab illa; ita in presenti asserimus, ignorantiam actualem vincibilem eorum quæ scire tenemur, esse formaliter in seipsa peccatum omissionis, quamvis id non habeat à se, seu secundum se, sed dependenter à causa, in qua libera & voluntaria est, nimirum à negligentia sciendi ea quæ scire tenemur. Ex quo soluta manent argumenta, quæ fieri solent in contrarium.

ARTICVLVS II.

Vtrum quoties voluntas peccat, præcedat aliquis error practicus, vel saltem aliqua inconsideratio in intellectu?

17. **N**OTANDVM primò, in intellectu quadruplicem posse reperiri defectum: Primus dicitur pura nescientia, quæ est earentia cognitionis ejus quod quis non tenetur scire, & conuenit omni intellectui creato, siue humano, siue angelico, respectu alicujus objecti, ut articulo præcedenti vidimus. Secundus appellatur ignorantia, quæ est privatio cognitionis habitualis quam quis habere debet. Tertius dicitur error, qui est iudicium de aliqua re aliter quàm est. Quartus vocatur inconsideratio, quæ est privatio actualis considerationis, quam quis debet habere circa objectum, quod habitualiter cognoscit.

18. Notandum secundò, duplicem distingui errorum; unum speculativum, quo quis iudicat licere quod non licet, v. g. furtum esse licitum: alium practicum, quo iudicat hic & nunc faciendum esse quod non licet; sicut quando aliquis iudicat sibi hic & nunc conueniens esse furari. His præmissis, sit

S. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

19. **D**ico igitur, non posse voluntatem peccare, nisi aliquis error practicus, vel saltem aliqua inconsideratio seu inadvertentia, in intellectu præcesserit. Ita communiter docent nostri Thomistæ contra plures ex Recentioribus, & colligitur ex Aristotele 1. Ethic. cap. 3. ubi ait: *Omnis pravus est ignorans*: cui conformis est illud Proverb. 24. *Errant omnes, qui operantur iniquitatem*. Ubi Caietanus hæc scribit: *Quia error ad intellectivam partem pertinet, ex hac auctoritate scripture habetur quod omnis malus errat: & consonant Philosophi, dicentes quod omnis malus est ignorans*. Favet etiam D. Thomas 1. p. qu. 63. ar. 1. ad 4. ubi sic ait: *Peccatum mortale in actu liberi arbitrii contingit esse dupliciter: uno modo ex hoc quod aliquid malum eligitur; sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secundum se est malum; & tale peccatum semper pro-*

Acedit ex aliqua ignorantia, vel errore; alioquin id quod est malum non eligeretur ut bonum... Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligendo aliquid quod secundum se est bonum, sed non cum ordine debita mensura aut regula... sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinem ab Ecclesia institutum: & huiusmodi peccatum non præexigit ignorantiam, sed absentiam solum considerationis eorum quæ considerari debent: & hoc modo peccavit Angelus convertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum, absque ordine ad regulam divine voluntatis. Quibus verbis S. Doctor apertè docet omne peccatum aliquem defectum in intellectu supponere; in humano quidem, defectum erroris practici; in angelico verò, quantum ad primum peccatum, defectum duntaxat inadvertentiæ seu inconsiderationis.

B Ratio etiam, suadet: Cùm enim voluntas sit appetitus rationalis, sequens ductum & directionem intellectus, nunquam eligit aut respuit aliquid objectum, nisi intellectus iudicet hic & nunc illud esse amplectendum vel respiciendum: Ergo quotiescumque homo peccat eligendo aliquid objectum malum, & rectæ rationi dissonum, puta adulterium, aut furtum, debet intellectus iudicare hic & nunc illud esse eligendum: Sed iudicium quo iudicatur aliquid esse eligendum, quod secundum rectam rationem non est eligendum, est falsum & erroneum: Ergo in omni peccato, quo aliquid objectum moraliter malum eligitur, debet esse iudicium practicum erroneum, subindeque aliquis error practicus.

C Confirmatur & magis illustratur hæc ratio ex doctrina quam tradit Nazarius 1. p. qu. 63. art. 3. contrav. 1. Omnis electio voluntatis, quæ bonum aliquid particulare eligitur, supponit aliquem discursum formalem aut virtualem intellectus practici, qui ex duabus constat præmissis, unâ universali, quæ dicitur bonum esse amandum & prosequendum, & alterâ particulari, quæ dicit, hæc actio hic & nunc in particulari est mihi bona & conueniens, ex qua sequitur hæc conclusio regulans electionem: Ergo talis actio hic & nunc à me exercenda est. Sicut ergo in speculativo error vel falsitas, quæ est in conclusione, reducitur ad falsitatem vel errorem; qui continetur in altera præmissarum; ita in moralibus omnis electio prava, & disformis regulis morum, debet procedere ex aliquo errore practico, seu iudicio practice falso, quod in aliqua præmissarum contineatur. Unde sicut in isto syllogismo speculativo: *Nullum animal præter rationale est risibile: Sed homo non est animal rationale: Ergo homo non est risibile*, error qui est in conclusione, reducitur in iudicium falsum & erroneum, quod continetur in Minori; ita & in isto syllogismo practico, quem homo quotiescumque peccat, vel formaliter, vel virtualiter format: *Bonum est prosequendum: Sed elicere hic & nunc hanc actionem disformem regulis morum, puta furtum, vel adulterium, est mihi bonum & conueniens: Ergo hic & nunc à me exercenda est*: falsitas & error practicus qui est in conclusione, reducitur ad iudicium falsum & erroneum in minori propositione contentum.

Dices, tale iudicium non esse falsum aut erroneum, quia solum dicitur voluntati hanc actionem esse utilem, aut delectabilem sensui, vel appetitui; in quo iudicio nulla continetur falsi-